

XXV. Bódva-völgyi Madárvonulás-kutató és Természetvédelmi Tábor

Táborzáró beszámoló

2010.

1. Bevezetés

A Bódva-völgy Észak-Magyarország egyik kiemelt jelentőségű ökológiai folyosója. Kifejezetten hegyvidéki forrásvidékétől az alföldi jellegű torkolatvidékig változatos élőhelyek alakultak ki. A völgy hazai szakasza megközelítőleg É-D irányú, ezért vonulási folyosó jelleggel a kisebb és a nagyobb testű madarak egyaránt szívesen használják. Erre alapozva a völgy egy arra alkalmas pontján 1986 óta hosszútávú ornitológiai vizsgálat folyik. A terület madárvilágának és a táborban folyó kutatói, természetvédelmi munka bemutatásának kapcsán ismeretterjesztő és szemléletformáló tevékenységet is végzünk fiatalok (óvodástól az egyetemista korosztályig) körében. Ezek a célok és feladatok mára egymástól elválaszthatatlan egységgé forrtak össze a Bódva-völgyi Madárvonuláskutató és Természetvédelmi Táborban, létrehozva Észak-Magyarország egyik legnagyobb őszi vonuláskutató és természetismereti bázishelyét.

2. Elhelyezkedés, módszerek

A tábor a Bódva-völgy egy viszonylag szűk, alig 500 méter széles szakaszán található. A völgyet itt közrefogó két hegyoldal zárt cseres-tölgyesekkel és gyertyános tölgyesekkel fedett, míg a völgyalján kaszáló- és mocsárrétek, művelt és felhagyott szántóföldek, bokorsorok, illetve a Bódva egykor levágott mederszakaszai húzódnak. A konkrét vizsgálati terület nagy részét magába foglaló két, egymással párhuzamos bokorsor az egyik hegyoldal lábánál eredő források vize mentén kialakult ligeterdőfoltok és cserjések mentén helyezkedik el. További vizsgált élőhelyek egy felhagyott legelő területén kialakult zárt töviskes cserjések, valamint a Bódva és ártere. A különböző élőhelyek, a nagy mennyiségű táplálékot nyújtó cserjések, és a víz közelsége változatos madárvilágot biztosítanak a fészkelési időszakban és a vonulás során egyaránt.

A táborban 2010-ben 2 időszakban vizsgáltuk a terület madárvilágát:

1. Április 21. és július 09. között a területen a CES: Constant effort ringing in Europe – magyar megfelelőjeként Állandó Ráfordítású Gyűrűzés – standard protokollja alapján dolgoztunk. A program a 80-as években indult Nyugat-Európából. Célja egy hosszútávú monitoring rendszer működtetése, amely az élőhelyek állapotát és az élőhelyek minőségét jelző fészkelő madárfajok állományait kívánja vizsgálni. További információk az EURING honlapján olvashatóak. A program során Szalonnán 9 alkalommal, 8 hálóval végeztünk munkát – a CES protokoll alapján.

2. Augusztus 12. és október 27. között rendeztük meg a hagyományos őszi vonuláskutató tábort. A munkát az Actio Hungarica standard protokollja alapján végeztük. Az Actio Hungarica Madárvonulás-kutató Hálózat célja a hazai fészkelő és vonuló madarak standard mintavételi eljárással végzett hosszútávú monitoring kutatása. Ez többek között a vonulási stratégiák és dinamika, illetve a vizsgált élőhelyek, az időjárás, stb. hatását vizsgálja. Szalonnán 34 standard hálóállást használtunk, 33 darab 12 méteres és 1 darab 7 méteres lengyel hálóval. Az adatfelvételezést a protokoll szerint végeztük. Ezen felül a Bódva hullámterén található ligeterdő lombkoronájában zajló madármozgás vizsgálatára beállítottunk egy lombhálót, amelyet 2 hagyományos háló egymás fölé helyezésével alakítottunk ki.

Jelen beszámolóban elsősorban a 2. időszak munkáját kívánjuk bemutatni, ugyanakkor röviden áttekintjük a CES legfontosabb eredményeit is.

3. Extrém időjárási körülmények

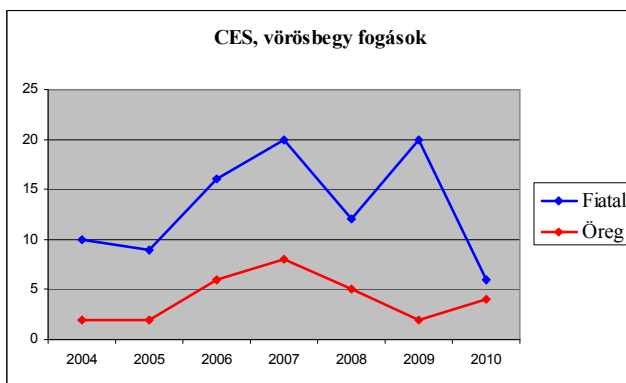
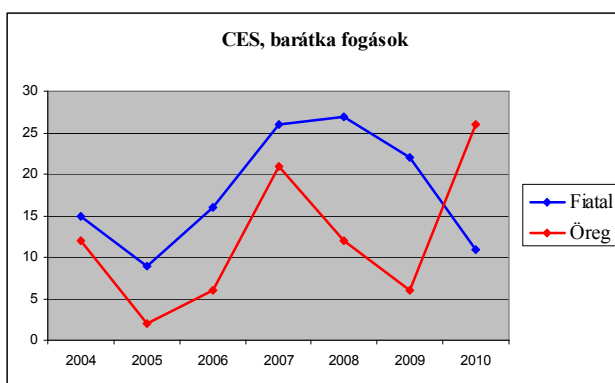
A 2010-es év tavasza és nyara extrém mértékben csapadékos és hűvös volt. A területre jutó évi átlagos csapadékmennyiség már július elejéig leesett. A folyamatos, nagy mennyiségű esőzések hatására több, tartós árhullám is keletkezett a Bódván és a környékbeli patakokon. A vizsgálati terület jelentős része hetekig víz alatt állt, a víz még a táborhelyként szolgáló depónia fölött is legalább 20 cm magasságban hömpölygött. A folyamatos esőzések a CES lebonyolítását igencsak megnehezítették, és jelentős hatással voltak a terület madárvilágára is (ld. később).

4. Madártani eredmények

4.1. CES

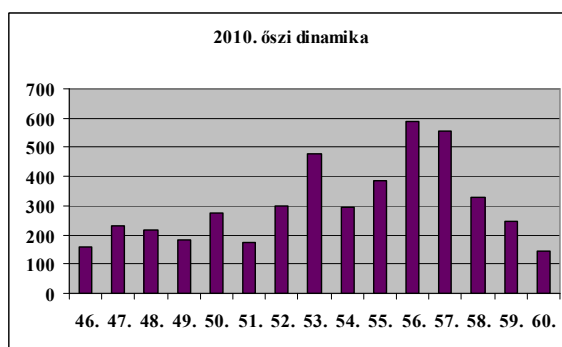
A CES protokoll időszakában, a fészkelési időben, a megszokott 9 helyett 8 alkalommal, 6-6 órát hálóztunk, kifejezetten a töviskes élőhelyeken. Az extrém időjárási körülmények miatt a 4. alkalom teljesen elmaradt, mert a terület az árvíz miatt megközelíthetetlen volt. További egy alkalom csak egy napos csúszással volt megvalósítható, illetve volt olyan alkalom, hogy a felszerelést hajnalban Szalonna községből csak gyalog lehetett a helyszínre szállítani.

A rossz időjárás a fogásban is megmutatkozott, összesen 21 madárfaj 165 egyedét jelöltük meg, ami az elmúlt évekhez képest jelentős, megközelítőleg 40 %-os visszaesés. A szezon kedvező előjelekkel indult, az átlagosnál jóval több öreg barátkával. A tartósan hűvös, csapadékos időjárás a fészkeléseket azonban szinte teljesen tönkretette, és csak kevés pár tudott fiókákat röptetni. A területen gyakori fészkelő fajok esetében minden évben több fiatal egyedeket szoktunk fogni, mint öreget. Az idén ez az arány jelentősen romlott, egyes fajok esetében meg is fordult (pl. barátposzáta). A gyűrűzött madarak száma a *mellékletben* olvasható.

4.2. Őszi vonulás

Az őszi tábor ideje alatt 65 faj 4621 egyedét jelöltük meg (*ld. melléklet*), ez az elmúlt évekhez képest 25-30%-os visszaesést jelent. A visszaesés szintén a költési időszakban tapasztalt kedvezőtlen időjárásra vezethető vissza. Feltehetően a rossz tavaszi és nyári időjárás a Kárpát-medencében és környékén fészkelő állományokra lehetett rossz hatással, az északabbra fészkelő állományokra nem. Erre utal az idén tapasztalt vonulási dinamika is. Míg a korábbi években az őszi vonulás során egy megközelítőleg harang alakú görbét mutatott az 5 napos periódusonként fogott madarak száma, az idén csak lassan emelkedett, és a megszokotthoz képest 2 periódussal (kb. 10 nappal) később tetőzött.

Az idén is vörösbegyből és barátkából fogtunk a legtöbbet – bár jóval kevesebbet, mint az előző években. A visszaesés több faj, fajcsoport esetében érezhető volt, így a harkályfélék, poszáták, légykapók, pintyfélék esetében. Ugyanakkor az erdei szürkebecyk, fitisz füzikék, sárgafejű

királykák szempontjából kifejezetten erős volt ez az év. Az őszapók és a hegyi fakuszok október elejétől nagy mennyiségben áramlottak a területre, ilyen masszív beáramlást a korábbi években még nem tapasztaltunk. A Bódva tartós áradása miatt a két víz fölötti hálót az idén nem tudtuk működtetni, ami a jégmadár és hegyi billegető fogásra volt első sorban kedvezőtlen hatással. A táborban eddig megjelölt madarak száma 100000 fölé emelkedett. A leggyakoribb fajok dinamikáját a *melléklet* mutatja be.

4.2.1. Faunisztika

Az idei évben a tábor területén több új madárfaj jelenlétét sikerült kimutatni. A legérdekesebb a kékfarkú (*Tarsiger cyanurus*) előkerülése volt. A faj elsősorban Szibériában, az Urál-hegységtől keletre fészkel, az Uráltól nyugatra Finnorszáig rendkívül ritka fészkelő. Az idei év előtt magyarországi megfigyelése volt. Októberben jelentősebb beáramlása lehetett a fajnak, először Tömördön, majd Somoskőújfalun gyűrűztek 1-1 példányt, végül október 21-én Tóth László és csapata Szalonnán is megfogta a fajt (további információk: www.birding.hu). Fotók: Rausz Rita.

További új gyűrűzött faj volt a hantmadár (*Oenanthe oenanthe*), amelynek 1 példányát augusztusban sikerült megfogni, korábban ezt a fajt sem sikerült még a területen megfigyelni. A táborban gyűrűzött fajok száma 98-ra emelkedett.

Lokálisan és szezonálisan ritkább madarak kapcsán a léprigó (a tábor története alatt 2.), fenyőrigó (7.), rövidkarmú fakusz (8.), nagy örgébics (11.) megfogása számított érdekességnek. A téli madárvendégek az idén csak kis számban jelentek meg, süvöltőt pedig nem is sikerült fogni.

A faunisztikai megfigyelések közül kiemelhető a kis örgébics és a barna rétihéja tábor alatt történt első megfigyelése. A tábor ideje alatt a területen megfigyelt madárfajok száma 140-re emelkedett.

4.2.2. Megkerülések

Az idén 121 korábbi években gyűrűzött madarat fogtunk vissza. Ennek többszörösét teszik ki az idei szezonon belül gyűrűzött és még a szezon alatt megkerült egyedek száma. A nyári CES program során fészkelőként, vagy a területen született fiatal madarak közül sokat ősszel is megfogtunk. Kevés volt a kifejezetten öregnek mondható madár. A legrégebbi megkerülés egy őszapóhoz fűződik. A 2004. június 09-én (CES időszakban) első évesnek határozott madár idén szeptember 30-án, 6 év 3 hónap, 21 nap után került elő.

Külföldi gyűrűs madár kettő került elő a táborban, egy barátposzáta és egy csilpcsalpfüzike. Mindkettőt a Szalonnától mindössze 24 km-re fekvő Drienovec (Somodi, Szlovákia) településen működő gyűrűzőtáborban, az idei évben jelölték. Egy, október elején, Szalonnán gyűrűzött csíz a hónap végén Szlovákiában került meg. A tavalyi táborzárás óta a következő külföldi megkerülésekről szereztünk tudomást:

Visszafogva/ Recapture					Gyűrűzve/ Ringing					Táv /km	Megjegyzés
Gyűrűszám	Faj	Dátum	Hely	Ország	Visszafogta	Dátum	Hely	Ország	Gyűrűzte		
XA30276	Turdus philomelos	2010.01.13	Canino, Viterbo	Olaszország	ANUU Migratoristi	2008.10.16	Szalonna	Magyarország	Kiss Ádám	966	Elpusztult, a megtalálás előtti egy héten belül. Lőve.
INFS OZZANO (BO) ITALY AY41426	Erithacus rubecula	2007.10.17	Szalonna	Magyarország	Gáti Eszter	2006.10.28	Ventotene (Isola), Frosinone & Latina	Olaszország	Spina Fernando	1031	gyűrűző engedte el
N.MUSEUM SLOVAKIA S178777	Sylvia atricapilla	2010.08.24	Szalonna	Magyarország	Huber Attila	2010.08.22	Drienovec, Kosicky Kraj	Szlovákia	Monika Galffyova	24	gyűrűző engedte el
N.MUSEUM SLOVAKIA TO30237	Phylloscopus collybita	2010.09.23	Szalonna	Magyarország	Dr. Juhász Lajos	2010.09.19.	Drienovec, Kosicky Kraj	Szlovákia	Peter Pjencak	25	gyűrűző engedte el
W171323	Carduelis spinus	2010.10.31	Drnava, Roznava	Szlovákia	Szentandrassy Tibor	2010.10.07	Szalonna	Magyarország	Farkas Roland	20	gyűrűző engedte el

5. Bemutató, környezeti nevelés

A tábor tradicionális tevékenysége a környezeti nevelés. Évente több tíz alternatív biológiaórát, terepi kiselőadást és bemutatót tartunk a látogatók számára, mely így kiemelkedő szereppel rendelkezik a régióban végzett oktatási tevékenységek körében. A csoportok jelentős része abból a hátrányos helyzetű észak-borsodi régióból érkezik, ahol az utóbbi években, évtizedekben felhagyott bányászati, ipari tevékenységek nyomán a természeti környezet jelentősen károsodott, így nekik már maga a nemzeti park területére tett kirándulás is külön élményt jelent.

Az idei év csapadékos nyári időjárása a látogatók számára is hatással volt. A táborba vezető földút olyan mértékben ázott fel, hogy még a tábor ideje alatt is csak nehézségek árán lehetett közlekedni rajta. Ennek is köszönhetően az idén kevesebb oktatási intézmény jelentkezett és látogatta meg a tábort. Összesen 18 településről, 20 oktatási intézményből 617 gyermek érkezett. Ez a szám a fele a tavalyinak és a sokéves átlagtól is messze elmarad. Különösen az óvodás csoportok maradtak el, mindössze egy óvoda látogatott ki a területre.

A táborba látogató csoportok megoszlása

Település/ Settlement	Oktatási int./ Type	Csoportszám/ No. of groups	Létszám/ Person
Miskolc	egyesület	1	19
Ragály	általános iskola	1	60
Putnok	középiskola	1	30
Kazincbarcika	általános iskola	1	60
Edelény	középiskola	4	60
Berente	általános iskola	3	68
Aggtelek	általános iskola	2	40
Sajószentpéter	általános iskola	1	10
Jósvafő	óvoda	1	15
Szuhakálló	általános iskola	1	40

Ormosbánya	általános iskola	1	20
Rudabánya	általános iskola	1	45
Perkupa	általános iskola	2	30
Rozsnyó	általános iskola	1	20
Telkibánya	általános iskola	1	19
Hidasnémeti	általános iskola	1	6
Vizsoly	általános iskola	1	6
Abaújszántó	általános iskola	1	8
Edelény	általános iskola	3	49
Miskolc	általános iskola	1	12
18 település	20 okt. intézmény	29	617

Idén is működött a tanösvény, amely a Bódva-völgy jellegzetes élőhelyeit mutatja be. A tanösvény a Bódva hídjától a táborig 6 állomáson, 7 táblával segíti meg a bejövő gyerekeknek a terület és élővilágának megismerését. A tanösvény csak a tábor működése alatt volt kihelyezve.

A munkába nagyon sok önkéntes, főleg középiskolás és egyetemista kapcsolódott be. Idei évben 147 ember vett részt a tábor munkájának zavartalan lebonyolításában, akik az ország 43 pontjáról érkeztek. Naponta átlagosan 8-an voltak kinn, összességében 627 napnyi önkéntes munkát biztosítva.

6. 25 éves jubileum

A tábor idén ünnepelte alapításának 25. évfordulóját. A jeles alkalom kapcsán igyekeztünk minél több egykori résztvevőt megkeresni és meghívni egy augusztusi hétvégére, a nosztalgiazás jegyében. A nagy találkozót az augusztus 20-22. közötti hétvégén szerveztük meg. Az adott hétvégén közel 40 ember látogatta meg a tábort. A kötetlen program része volt egy esti diavetítés az elmúlt 25 év fényképeiből.

Végre elkészült a tábor logo-ja is, amely a címloldalon látható. Köszönjük Kóra Juditnak a rajzot.

Az elmúlt 25 év gyűrzési adatainak digitális feldolgozása és az adatok ellenőrzése befejeződött. Folyamatban van a rendelkezésre álló tábori naplók digitalizálása is, várhatóan 2010. végéig el is készül.

Ezúton kívánunk köszönetet mondani azoknak, akik a táborvezetési feladatokban az idén részt vettek: Farkas Roland, Gáti Eszter, Horváth Balázs, Huber Attila, Dr. Juhász Lajos, Kiss Ádám, Kovács Dávid, Monoki Ákos, Sarlós Dávid, Szabó Gábor, Tóth László, Zimmermann Zita. Köszönet illeti továbbá az önkéntes madarászok nélkülözhetetlen és lelkes munkáját is!!!

A 2010. év összesítése (CES + ŐSZ)/ 2010. Summary

	Faj/ Species	Latin név/Scientific name	CES	08.12.-10.27.	Összesen/ Totally ringed
1.	karvaly	Accipiter nisus	0	3	3
2.	jégmadár	Alcedo atthis	0	3	3
3.	nyaktekeres	Jynx torquilla	0	13	13
4.	szürke küllő	Picus canus	0	1	1
5.	zöld küllő	Picus viridis	0	1	1
6.	nagy fakopáncs	Dendrocopos major	0	3	3
7.	kis fakopáncs	Dendrocopos minor	0	3	3
8.	füsti fecske	Hirundo rustica	0	1	1
9.	molnárfecske	Delichon urbica	0	1	1
10.	erdei pityer	Anthus trivialis	0	7	7
11.	hegyi billegető	Motacilla cinerea	0	2	2
12.	ökörzem	Troglodytes troglodytes	0	131	131
13.	erdei szürkebegy	Prunella modularis	0	207	207
14.	vörösbegy	Erithacus rubecula	8	1177	1185
15.	nagy fülemüle	Luscinia luscinia	0	2	2
16.	fülemüle	Luscinia megarhynchos	2	1	3
17.	kékfarkú	Tarsiger cyanurus	0	1	1
18.	házi rozsdafarkú	Phoenicurus ochruros	0	5	5
19.	kerti rozsdafarkú	Phoenicurus phoenicurus	0	19	19
20.	hantmadár	Oenanthe oenanthe	0	1	1
21.	rozsdás csaláncsúcs	Saxicola rubetra	0	3	3
22.	cigánycsaláncsúcs	Saxicola torquata	0	4	4
23.	feketerigó	Turdus merula	4	190	194
24.	fenyőrigó	Turdus pilaris	0	146	146
25.	énekes rigó	Turdus philomelos	2	1	3
26.	léprigó	Turdus viscivorus	0	1	1
33.	réti tücsökmadár	Locustella naevia	0	3	3
34.	berki tücsökmadár	Locustella fluviatilis	1	9	10
35.	foltos nádiposzáta	Acrocephalus schoenobaenus	0	4	4
37.	cserregő nádiposzáta	Acrocephalus scirpaceus	0	3	3
36.	énekes nádiposzáta	Acrocephalus palustris	0	3	3
27.	kerti geze	Hippolais icterina	0	15	15
32.	barátka	Sylvia atricapilla	42	938	980
31.	kerti poszáta	Sylvia borin	1	76	77
28.	karvalyposzáta	Sylvia nisoria	12	0	12
29.	kisposzáta	Sylvia curruca	15	24	39

30.	mezei poszáta	<i>Sylvia communis</i>	0	42	42
38.	sisegő füzike	<i>Phylloscopus sibilatrix</i>	0	4	4
39.	csilp-csalp füzike	<i>Phylloscopus collybita</i>	7	234	241
40.	fitisz füzike	<i>Phylloscopus trochilus</i>	1	127	128
41.	sárgafejű királyka	<i>Regulus regulus</i>	0	188	188
42.	tüzesfejű királyka	<i>Regulus ignicapillus</i>	0	28	28
43.	szürke légykapó	<i>Muscicapa striata</i>	0	29	29
44.	kis légykapó	<i>Ficedula parva</i>	0	12	12
45.	örvös légykapó	<i>Ficedula albicollis</i>	0	1	1
46.	kormos légykapó	<i>Ficedula hypoleuca</i>	0	16	16
47.	őszapó	<i>Aegithalos caudatus</i>	0	215	215
48.	barátcinege	<i>Parus palustris</i>	2	24	26
49.	kormosfejű cinege	<i>Parus montanus</i>	0	1	1
50.	fenyvescinege	<i>Parus ater</i>	4	9	13
51.	kékcinege	<i>Parus caeruleus</i>	11	206	217
52.	széncinege	<i>Parus major</i>	26	235	261
53.	csuszka	<i>Sitta europaea</i>	0	14	14
54.	hegyi fakusz	<i>Certhia familiaris</i>	1	62	63
55.	rövidkarmú fakusz	<i>Certhia brachydactyla</i>	0	1	1
56.	tövisszűrő gébics	<i>Lanius collurio</i>	4	11	15
57.	nagy örgébics	<i>Lanius excubitor</i>	0	1	1
58.	szajkó	<i>Garrulus glandarius</i>	0	14	14
59.	mezei veréb	<i>Passer montanus</i>	6	21	27
60.	erdei pinty	<i>Fringilla coelebs</i>	0	55	55
61.	fenyőpinty	<i>Fringilla montifringilla</i>	0	1	1
62.	zöldike	<i>Carduelis chloris</i>	9	20	29
63.	tengelic	<i>Carduelis carduelis</i>	0	1	1
64.	csíz	<i>Carduelis spinus</i>	0	3	3
65.	meggyvágó	<i>Coccoc. coccothraustes</i>	7	42	49
66.	citromsármány	<i>Emberiza citrinella</i>	0	2	2
Összesen/ Total:			165	4621	4786

Melléklet. Néhány faj dinamikája/Autumn migration of some species

